

НАУЧНО ИСТРАЖИВАЧКИ ПРОЈЕКАТ

“Правни аспекти савремених друштвених кретања у Републици Србији” -
за период 01.01.2019. – 31.12.2021. године

Издавач

Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици,
Правни факултет

За издавача

Проф. др Душанка Јововић, декан

Главни и одговорни уредник

Проф. др Јелена Беловић, руководилац пројекта

Секретар пројекта

Проф. др Страхиња Миљковић

Уређивачки одбор

Проф. др Душанка Јововић

Проф. др Марија Крвавац

Проф. др Владимир Боранијашевић

Доц. др Бојан Бојанић

Доц. др Драган Благић

Технички уредник

Младен Тодоровић

Дизајн корица

Кварк Краљево

Штампа

Кварк Краљево

Тираж:

50 примерака

ISBN 978-86-6083-062-5

Штампање овог зборника помогло је Министарство просвете, науке и
технолошког развоја Републике Србије

Др Страхиња МИЉКОВИЋ*

UDK 347.725(497.11)

ЗНАЧАЈ ЗАКОНСКОГ НОРМИРАЊА АКЦИОНАРСКОГ ДРУШТВА У СРБИЈИ У ДРУГОЈ ПОЛОВИНИ IXX ВЕКА

Апстракт: Значај акционарског друштва за пословно амбијент тржишне економије од изузетног је значаја. У раду желимо да укажемо на значај и препознавање потребе правног регулисања акционарског друштва током IXX века у Кнежевини Србији (Законик трговачки за Књажевство Србију и Закон о акционарским друштвима Србије), а то из разлога јер тај период представља визионарски искорак ка будућности развоја тржишта капитала и нормативног уређења у складу са постојећим тенденцијама и регулативима у Европи IXX века. Од значаја за рад је Закон о акционарским друштвима из 1896. године. Значај Закона о акционарским друштвима је да предвиђа прва модерна решења која се тичу оснивања и организације акционарског друштва. Основни појмови акционарског друштва (акција, оснивач, акционар), органи друштва, одговорност, заступање, гласање итд. представљају разлоге да укажемо на решења која су по свим мерилима и данас савремена а садржана су у Закону о акционарским друштвима Србије из 1896. године.

Кључне речи: Законик трговачки за Књажевство Србију, Закон о акционарским друштвима Србије, акционарско друштво, надзорни одбор, управни одбор, скупштина друштва, акционар, акција.

1. УВОД

Развој тржишног пословања односно откривање нових поморских путева, велики економски подухвати неминовно су утицали да се пословни субјекти организују у форме пословања које су им омогућавала прикупљање знатних финансијских средстава. Форма пословања која од тренутка настанка доживљава еволуцију, а која и данас уз одређене мањкавости представља најсофистициранији облик пословања је акционарско друштво. Правна терминологија не познаје јединствен термин за акционарско друштво.¹ Ипак, иако постоји термилошка разноврсност, на међународном

* Ванредни професор, Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Правни факултет, strahinja.miljkovic@pr.ac.rs

¹ У немачкој правној терминологији користи се термин *Aktiengesellschaft*, у француској правној терминологији *Societe anoyume*, док се у италијанској правној терминологији

плану преовладавају два термина и то један са подручја Енглеске, а други са подручја САД. У енглеском праву термин *company* користи се за трговачка друштва са својством правног лица, с тим да се за друштво које је овлашћено да издаје акције прави разлика између *private company*² и *public company*.³ У САД акционарско друштво се назива *stock corporation*, с тим да се и овде прави разлика између *public* и *private corporation*.⁴ У домаћој правној терминологији у употреби је термин акционарско друштво. Треба истаћи да употреба термина акционарско друштво у домаћем правном систему има традицију дужу од сто година. Иако Законом трговачким за Књажевство Србију користи термин ортаклук безимени,⁵ Закон о акционарским друштвима Србије користи термине: а) акција (*actio*); б) акционар и в) акционарско друштво.

Историја настанка акционарског друштва сеже отприлике до 12 века, када се Италији јавља обрис акционарства у форми *commode* као привремени облик пословања који се везују за поморску трговину, и *compagnia* као трајнији облик пословања која се односила на банкарску делатност (*Banco di San Giorgio* и *Banco Ambrosiana*).⁶

У Енглеској се 1555. године основа Руска компанија (*Russian Company*) као прва компанија која послује на бази сопственог капитала, а оно што је чини савремеником садашњег корпоративног управљања је управљање друштвом од стране органа а не трговаца.⁷ Иако на подручју Енглеске долази до оснивања *East India Company* као једне од највећих, а и низа мањих компанија, она се могу основати: а) само од стране краља и парламента⁸ (касније су могле бити основане и од стране физичких лица) и б) без статуса правног лица. У континенталној Европи доношењем француског

користи *Societe per azioni.*, Rojo, A., The Typology of Companies, In: *European Company Laws* (R. Drury & Xuereb, P., eds.), Brookfield, Dartmouth Pub Co., 1992, 2.

² *Private company* издаје акције симултано, у његовој организацији присутни су елементи друштва са ограниченом одговорношћу (повезаност чланова друштва), па се ово друштво налази између друштва са ограниченом одговорношћу и акционарског друштва.

³ *Public company* издаје акције сукцесивно па представља еквивалент акционарском друштву континенталног права.

⁴ *Public corporation* указује на јавно правни карактер корпорације, док *private corporation* приватноправни карактер корпорације.

⁵ § 31 Законик трговачки за Књажевство Србију из 1860. године. По угледу на француску терминологију *Societe anonume* (лична својства нису битна, већ капитал) српски трговачки законик користи превод француске терминологије и за акционарско друштво употребљава термин ортаклук безимени.

⁶ Schmidt K. *Gesellschaftsrecht*, Köln, Berlin, Bonn, München, 1977, 872.

⁷ Више о оснивању првих компанија у Енглеској: Lattin, D. N., *Lattin on Corporations*, Brooklyn, Foundation Press, 1959.

⁸ Голубовић, Д., Историјски развој и појмовно одређење акционарског друштва у енглеском праву, *Право: теорија и пракса*, 1990, вол. 7, бр. 5, 36-43.

Code de commerce 1807. године акционарским друштвима признаје се статус правног лица, с тим да је концесиони систем оснивања задржан све до 1867. године када се замењује нормативним системом (акционарско друштво добија потпун правни субјективитет увођењем ограничене одговорности акционара за обавезе друштва).⁹ Док се у Европи тек са изменама *Code de commerce* 1867. године признаје статус правног лица акционарском друштву, дотле се у Сједињеним Америчким Државама доношењем Закона о трговачким друштвима (*General Incorporation Act*) државе Њујорк из 1811. године¹⁰ предвиђа нормативни систем оснивања корпорација (признаје се статус правног лица).¹¹

Док развој акционарског друштва у развијеним економијама деветнаестог века иницирају велик трговински и инфраструктурни подухвати и банкарски сектор као пратећи, дотле се у Србији XIX века која је и даље добрим делом под утицајем османлијске управе, не може се говорити о развоју акционарства. Ипак, средином XIX века у Србији провејава идеја да је неопходно основати новчану установу (банка) са приватним капиталом у форми акционарског друштва која би се бавила пословима: а) краткорочних зајмова и залога од злата и сребра до вредносних хартија, жиро рачуна као и записа, банкнота и меница.¹² Треба истаћи да иако је идеја оснивања привредног друштва у форми акционарског у полувазалној Србији XIX века и даље била далека и утопијска, прво акционарско друштво настаје оснивањем Прве српске банке 1869. године. Прва српска банка основана је као банка колективног приватног анонимног капитала у форми акционарског друштва,¹³ са почетним капиталом од пола милиона дуката (износ од десет милиона франака у злату),¹⁴ а у циљу

⁹ Акционарско друштво може да оснује најмање седам физичких лица под условом да је основна главница у потпуности уписана и да је најмање једна четвртина те главнице и уплаћена.

¹⁰ Freedland, F., History of Holding Company Legislation in New York State: Some Doubts as to the "New Jersey First" Tradition, *Fordham Law Review*, Volume 24 | Issue 3 Article 5, 1955, <https://ir.lawnet.fordham.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1472&context=flr>, 25.09.2019.

¹¹ *Santa Clara County v. Southern Pacific R. Co.*, 118 U.S. 394 (1886), Santa Clara County v. Southern Pacific Railroad Company, Argued January 26-29, 1886 Decided May 10, 1886 118 U.S. 394, <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/118/394/>, 25.09.2019.

¹² Алексић, В., Законодавни оквири рада српских акционарских банака друге половине XIX и прве половине XX века, *Банкарство* 6, 2013, 78.

¹³ *Ibid*, 78.

¹⁴ Митровић, А., *Стране банке у Србију 1878-1914, политика, прогрес, европски оквири*, Стубови културе, Београд, 2004, 22-34.

пружања подршке пословању трговаца и инвестирања у постојеће и будуће привредне пројекте.

2. ЗАКОНИК ТРГОВАЧКИ ЗА КЊАЖЕВСТВО СРБИЈУ

Од значаја за развој правне регулативе акционарства у Србији током XIX века је Законик трговачки за Књажевство Србију донет 26. јанура 1860. године.¹⁵ Законик је донет три године пре аустријског трговачког закона и чак петнаест година пре уграског трговачког закона.¹⁶ Приликом израде законика аутори су се снажно ослањали на решења предвиђена у француском *Code de commerce* из 1807. године¹⁷ и Грађанском законнику Кнежевине Србије из 1844. године, а то посебно у делу који се односи на оснивање и рад трговачких друштава.¹⁸ Законик познаје три вида трговачког ортаклука и то: јавни (ортачко друштво), мешовити (командитно друштво) и безимени (акционарско друштво).

Законик трговачки за Књажевство Србију за разлику од дефиниција појма јавног¹⁹ и мешовитог ортаклука²⁰ не садржи дефиницију безименог трговачког ортаклука (акционарско друштво) већ предвиђа да друштво безимено не може постојати под заједничким именом, нити може бити означено именом ма ког учесника, него му се даје име по предмету предузећа.²¹ Законик приликом оснивања друштва познаје принцип дозволе, те предвиђа да се акционарско друштво у Србији може установити (основати) само са знањем Министарства Финансија, под условом да програм оснивања друштва а доцније и статут размотрити, па то одобри или не одобри.²² У складу са принципом јавности пословања акционарског

¹⁵ Закон трговачки за Књажевство Србију – ЗТКС, доступан на адреси, <http://www.propisi.com/zakonik-trgovacki-iz-1860.-godine.html>, 25.09.2019.

¹⁶ Никетић, Г., *Трговачки законик и Стецишни поступак Краљевине Србије*, Београд, 1923, 147.

¹⁷ Васиљевић, М., Француски трговачки законик (1807) као модел – узор српског трговачког законика (1860), *Право и привреда*, 2007, vol. 44, бр. 9-12, 27-34.

¹⁸ Закон трговачки за Књажевство Србију - ЗТКС § 22. Трговачко друштво је свако оно тековинско друштво, које је себи поставило за задатак, да експлоатацијом које гране трговине дође до материјалне добити.

¹⁹ ЗТКС, § 23. Ортаклук јавни онај је, који са уговором састављају два или више лица намеравајућих да тргују под заједничком фирмом

²⁰ ЗТКС, § 25. Ортаклук мешовити саставља се из једног или више ортака објављених, који одговарају један за све и сви за једног, и једног или више ортака необјављених, који су само капитал уложили и који се зову командитори. Овај ортаклук тргује под заједничким именом, које мора бити састављено из једног или више имена ортака јавних заједнички обвезаних.

²¹ ЗТКС, § 31.

²² ЗТКС, § 38.

друштва предвиђа се да је друштво у обавези да када добије сагласност Министарства Финансија, статут и правила своја обзнани (јавно објави).²³ Капитал друштва дели се на акције, а оне могу се на раздјелке једнаке вредности делити.²⁴ Законик предвиђа да се акције могу се издавати тако, да гласе и на показатеља (доносиоца), у ком случају оне се уступају предајом из руке у руку (*prima facie*).²⁵ Право сопствености акција (акције на име) може се доказати и уписивањем у књиге друштва, с тим да се акције преносе на начин кад се господар (ималац) акције писмено изјасни (уговорни пренос) да акцију своју на другога преноси, које се после у књигу заведе.²⁶ Уговори који закључује друштво морају бити пред судом потврђени, с тим да их суд не сме потврдити ако није претходило одобрење дотичног министарства.²⁷ Друштвом управљају руководељи за време изабрани, који се могу отпустити и другима заменити, а руководељи могу бити учесници друштва (акционари), а могу не бити (независни), могу с платом и без ове друштво служити.²⁸ Руководељи одговарају само за извршење препорученог им посла, који су на себе примили, а ако су у исто време и учесници, онда поред тога одговарају као учесници.²⁹ Законик познаје институт одговорности за ризик пословања односно учесници друштва одговарају за штете друштвене само са својим улогом (до висине свог улога).³⁰

Законик трговачки за Књажевство Србију поставио је нормативне фундаменте за оснивања Прве српске банке 1869. године као првог акционарског друштва у Србији. На основу члана 38. Законика трговачког за Књажевство Србију Министарство финансија фебруара 1869. године издаје дозволу за оснивање Прве српске банке (први приватни новчани завод у Србији) са почетним капиталом од милион дуката.³¹ Ипак, иако је идеја оснивања банке била визионарска, одредбе трговачког законика биле су превише оскудне да би могле у потпуности нормирати овако сложено друштво. Слабост трговачког законика чине одредбе о оснивању акционарског друштва (§31-38, §41 и §44) које не предвиђају санкције оснивачима за несавесно пословање.³² Увидевши постојање правне празнине у погледу неодговорности за несавесно пословање, а вођени личним

²³ ЗТКС, § 44.

²⁴ ЗТКС, § 35.

²⁵ ЗТКС, § 36.

²⁶ ЗТКС, § 37.

²⁷ ЗТКС, § 41.

²⁸ ЗТКС, § 32.

²⁹ ЗТКС, § 33.

³⁰ ЗТКС, § 34.

³¹ Алексић, В., *нав. дело*, 82.

³² *Ibid*, 82.

шпекулативним интересима оснивачи – чланови друштва 1871. године доводе до финансијске пропасти Прве српске банке.³³ Да би се избегле потенцијалне злоупотребе друштва 24. септембра 1871. године доноси се уредба којом се предвиђа да лажно “прављење као и подржавање ма ког рода исправа, које поменути заводи издавали буду, казниће се оним казнама, које су одређене за лажно прављење или подржавање јавних исправа”.³⁴ Доношењем Уредбе пружила се сигурност у оснивању и пословању будућих новчаних завода (банака) у форми акционарског друштва (Београдски кредитни завод, Смедеревска кредитна банка и Пожаревачка банка).

3. ЗАКОН О АКЦИОНАРСКИМ ДРУШТВИМА СРБИЈЕ ИЗ 1896.

Иако под утицајем Трговачког законика за Књажевство Србију долази до оснивања банака у форми акционарског друштва, временом се увиђа да његове скромне одредбе нису довољне за потпуније регулисање пословања акционарског друштва. Закон о акционарским друштвима³⁵ доноси се 10. децембра 1896. године и садржи 104 одредбе, а самим тим доста је и опсежнији у правном нормирању. Закон се састоји од десет глава којима су предвиђене одредбе: 1) опште; 2) о оснивању друштва; 3) о акцијама и акционарима; 4) о управном и надзорном одбору; 5) о збору (скупштини) акционара; 6) о билансу; 7) о резервном фонду; 8) о престанку друштва; 9) о страним акционарским друштвима у Србији и 10) о казнама. Решења предвиђена законом у појединим деловима доста напреднија од тада најнапреднијих трговачких законика континенталне Европе. Предност закона је у томе што су одредбе које се тичу сазивања, конституисања зборована акционара, кворума и компетенција, потпуније и модерније од угарског и аустријског трговачког закона који не садрже одредбе о зборовима (скупштини) акционара.³⁶

3.1. Појам и оснивање акционарског друштва

Према одредбама закона „акционарско је друштво оно, које се оснива с главницом унапред одређеном и подељеном на делове једнаке вредности -

³³ *Ibid*, 82.

³⁴ Зебић, М., *Закони и расписи о акционарским друштвима с упутствима и објашњењима*, Београд, 1925, 173.

³⁵ Закон о акционарским друштвима Србије – ЗАДС, доступан на адреси, [http://projuris.org/RETROLEX/Zakon%20o%20akcionarskim%20drustvima%20Srbije%20\(1896\).pdf](http://projuris.org/RETROLEX/Zakon%20o%20akcionarskim%20drustvima%20Srbije%20(1896).pdf), 27.09.2019.

³⁶ Зебић, М., *Акцијско право Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца*, Коментар закона, Београд, 1928, 7.

акције - и у коме учесници суделују и одговарају само својим улозима“.³⁷ Члан 2. закона предвиђа се да се основна друштвена главница дели на акције, које су недељиве и могу гласити на име или на доносиоца. Закон предвиђа да и у случајевима ако предмет пословања не би био трговински посао акционарско друштво се сматра трговинским друштвом.³⁸ Акционарском друштву се признаје правни субјективитет и то на начин да има: а) пасивну и активну легитимацију (да тужи и да буде тужено); б) да је носилац права и обавеза и в) да може прибављати својину и остала права.³⁹

Приликом оснивања друштва неопходна је сагласност Министарства Привреде – Министарства народне Привреде.⁴⁰ Овакав став законодавца је у складу са тенденцијама које су владале током и крајем деветнаестог века. У погледу оснивања закон познаје уговорни основ, док не познаје основ оснивања на основу одлуке (од стране једног лица). Да би се основало друштво неопходна је сагласност десет лица (оснивачи) која пуноважно располажу својом имовином.⁴¹ Иако у дефиницији акционарског друштва не стоји изричито као оснивачи се могу се поред физичких лица као оснивачи појавити и правна лица.⁴² Приликом оснивања друштва, оснивачи су у обавези да се молбом обратe министру привреде за одобрење о оснивању друштва. Треба нагласити да поред подношења молбе, министру се подноси и: 1) доказ сагласности десет лица (оснивачи) која пуноважно располажу својом имовином; 2) изјаву, да ће сваки од њих учествовати у предузећу са најмање десет акција; 3) пројекат друштвених правила у два равногласна примерка, у коме се мора означити: а) предмет предузећа, име (фирма), седиште (домицил) и трајање друштва; б) колика је основна главница, на колико је акција подељена, на колико свака акција гласи и како, т.ј. да ли на доносиоца или на име, и колико у томе може бити промене; а ако има акција и на име и на доносиоца, онда колико има једних а колико других; в) начин, на који ће се чинити поједине уплате на акције, и последице за оне, који их на одређено време не уплате; г) круг друштвене радње; д) која су права, а које обавезе акционара; њ) како ће се бирати и обнављати управни и надзорни одбор, која су права, а које дужности њихове, како ће се надзиравати њихов рад, и како ће се постављати друштвени службеници; е) колико ће лица састављати управни, а колико надзорни одбор; ж) кад ће се и како сазивати редовни и ванредни зборови акционара, који су услови за

³⁷ Чл. 1. ЗАДС.

³⁸ Чл. 4. ЗАДС.

³⁹ Чл. 3. ЗАДС.

⁴⁰ Чл. 5. ЗАДС.

⁴¹ Чл. 6. ЗАДС.

⁴² Закон предвиђа да правна лица, ако су акционари, заступаће их њихови заступници. – чл. 66. ЗАДС.

право гласања појединих акционара, и како ће се вршити то право; з) који су предмети, осим оних, који су предвиђени законом, о којима се неће моћи решавати простом већином гласова; и) ко заступа друштво према другим лицима и према властима, какви и колико потписа везују друштво; ј) како ће се склапати и испитивати биланс, и на који ће се начин делити и исплаћивати чиста добит; к) у којим случајевима престаје друштвена радња и како ће се извршити ликвидација; л) свака особена корист, која би била уговорена за кога акционара или друго какво лице; м) ако се улог којег акционара, који се урачунава у основну главницу, не састоји у готовом новцу, или ако друштво прима какво имање, онда се мора јасно одредити вредност таквог улога или имања, као и број акција или цена, коју представља тај улог, или имање, а осим тога и име власника тога имања; н) број и именита (номинална) вредност оних првенствених обавезница (приоритета), које би се издале у течају рада, величина интереса, који би се на њих пладао, начин на који се имају поништити, као и првенствена права, која би припадала имаоцима ових обавезница.⁴³ По добијању молбе и свих осталих непходних докумената министар привреде, а по прибављеном мишљењу Привредног савета, доноси одлуку о оснивању друштва и одобрава пројекат друштвених правила (статут друштва).⁴⁴ Добијену сагласност оснивачи не могу пренети на друго лице, а самим тим се предвиша да право оснивања друштва карактерише преклузивност тј. друштво се мора основати у у року од годину дана од дана када је одобрење дато. Када министар да одобрење на друштвена правила (статут), оснивачи су у обавези да их обзнане и позову на упис акција (јавни позив уписа акција), с тим да су у обавези да положи најмање пет од сто (5%) од имените вредности уписаних акција. Оснивачи су дужни сазвати претходни збор уписаних акционара преко службених новина, а најдаље у року од два месеца, пошто је цела основна главница уписана. Ако претходни збор не буде сазван у овоме року, или се све акције не упишу у одређеном року, уписници имају права тражити, да им се врати сав улог који су дали. За овај проценат оснивачи одговарају целим својим имањем солидарно, све докле год их претходни збор својом одлуком од тога не разреши.⁴⁵ Да би претходни збор могао пуноважно одлучивати и доносити одлуке неопходно је да на њему буде, лично или преко пуномоћника, присутно најмање десет акционара чије акције представљају најмање половину основне главнице (капитал друштва). На збору свака акција даје један глас, али нико од акционара не може имати више од десет гласова. Пошто се збор и изасланик министра народне привреде увере, да је потпуно уписана основна главница и положен проценат, збор ће се претходно изјаснити, да ли усваја израђена и

⁴³ Чл. 8. ЗАДС.

⁴⁴ Чл. 9. ЗАДС.

⁴⁵ Чл. 11. ЗАДС.

одобрена друштвена правила, па ако их без измене или с изменом усвоји, приступита се избору чланова управног и надзорног одбора. Збор има обавезу у случају да улог није у готовом новцу да одерди његову вредност и да означи или број акција које се дају на примљене предмете, или цену за коју се они примају.⁴⁶

Приликом оснивања друштва значајну улогу има и управни одбор и то на начин да је у обавези да распише прву уплату одмах чим буде изабран, а уплата мора износити најмање 10% од имените (номиналне) вредности сваке уписане акције, рачунајући у то и проценат, који је положен при упису.⁴⁷ Управни одбор дужан је да у току од петнаест дана од дана положене прве уплате код надлежног суда пријави име друштва, а суд ће ову пријаву имена објавити у службеним новинама. Пријаву имена друштва потписују сви чланови управног одбора, а и они службеници, који су по друштвеним правилима овлашћени, да у име друштва потписују.⁴⁸ Управни одбор суду подноси: 1) препис својих правила; 2) изјаву, коју ће оверити државни комесар: а) о потпуном упису акција и свршеној првој уплати; б) да су уписници акција за претходни збор на време били позвани; в) да су управни и надзорни одбор изабрани по одредбама друштвених правила; као и имена чланова надзорног одбора; г) да је друштво основано (конституисано) и да је збор примио оно што се помиње у четвртом одељку чл. 12., ако је и о томе било погодбе; и 3. препис одлука претходног збора акционара.⁴⁹

Чим се код суда региструје име друштва, управни одбор дужан је објавити извод друштвених правила у службеним новинама у коме ће бити: 1) дан, када су усвојена друштвена правила, и дан кад их је министар народне привреде одобрио; 2) име и седиште друштва; 3) предмет предузећа и трајање друштва; 4) величина основне главнице, број и именита вредност појединих акција, као и да ли су акције на име или на доносиоца; а ако их има и једних и других, онда колико их има једних, а колико других; 5) број и именита (номинална) вредност првенствених обвезница (преференцијалне акције), ако се издају; 6) начин потписивања имена друштвеног; 7) начин, на који де се друштвене одлуке објављивати.⁵⁰ Акционарско друштво почиње правно да постоји тек од дана, кад друштвено име суд објави, с тим да пре судске објаве имена друштва издате акције не вреде и они, који су их издали,

⁴⁶ Чл. 12. ЗАДС.

⁴⁷ Чл. 14. ЗАДС.

⁴⁸ Чл. 15. ЗАДС.

⁴⁹ Чл. 16. ЗАДС.

⁵⁰ Чл. 17. ЗАДС.

одговорни су солидарно целим својим имањем за сву штету, која би настала.⁵¹

3.2. Органи друштва

3.2.1. Управни одбор

Управни одбор акционарског друштва заступа друштво према сваком, а чине га најмање три или више акционара. Ако би се број чланова управног одбора смањио, тако да одбор не би могао решавати, тада надзорни одбор сазва збор (скупштину), која ће попунити упражњена места чланова управног одбора (коптација) и то најдаље за десет дана.⁵² Друштво има права да члана управног одбора смени у свако доба, с тим да члан одбора има право на накнаду до тренутка разрешења са дужности. Да би се обезбедила савесност у раду чланова управног одбора законским одредбама се предвиђа да је сваки члан управног одбора дужан је да положи друштву као залогу онолико акција, колико правила одређују, а које ће се чувати у друштвеној благајни. Акције, које чланови управног одбора положу као кауцију, не могу се продати ни за чији рачун, нити из друштвене благајне могу изнети докле год траје њихов мандат.⁵³

Друштво обавезују послови које управни одбор закључи у име његово. Треба истаћи да се предвиђа да чланови управног одбора неће лично одговарати трећим лицима за дела и обавезе, које су у име друштва примили.⁵⁴ Ипак, позиви, судске и у опште службене доставе, сматрају се предатим, кад се предају било ком члану управног одбора у пословним просторијама. За разлику од Законика трговачког за Књажевство Србију чијим се одредбама не предвиђа одговорност чланова при управљању друштвом, Закон о акционарским друштвима предвиђа да чланови управног одбора одговорни су друштву лично и целим имањем солидарно за штету, која би настала од противзаконог или неправилног вршења њихове дужности или отуда, што би прекорачили границе свога круга рада, који им одређује закон или друштвена правила, а тиме друштву нанели штету.⁵⁵ Пошто управни одбор својим потписом пуноважно везује друштво, одговара према трећима, када је прекорачио границе круга рада. Члан 46. Ипак, ова врста одговорности не односи се на оног члана управног одбора који је против те одлуке и наредбе био и надзорном одбору писмено протест доставио, или ако

⁵¹ Чл. 19. ЗАДС.

⁵² Чл. 37. ЗАДС.

⁵³ Чл. 40. ЗАДС.

⁵⁴ Чл. 42. ЗАДС.

⁵⁵ Чл. 45. ЗАДС.

није суделовао у радњи којом је штета друштву учињена.⁵⁶ Веома значајно је и предвиђање института прокуристе и то на начин да управни одбор уз одобрење надзорног одбора може изабрати пуномоћника, а за заступање друштва може овластити друштвене службенике или друга лица.⁵⁷

3.2.2. Надзорни одбор

Надзорни одбор састоји се најмање из три акционара која се бирају у складу са правилима друштва, с могућношћу реизбора.⁵⁸ Да би се обезбедила транспарентност пословања друштва, а тиме и независност рада надзорног одбора предвиђа се да члан управног одбора не може бити и члан надзорног одбора.⁵⁹ Надзорни одбор као орган контроле рада управног одбора има следеће надлежности и то: 1) да надзире рад управног одбора; 2) да тражи обавештења о току друштвених послова; 3) да у свако доба прегледа друштвене књиге, сва писмена, лиснице (портфеље) и стање благајнице; 3) да испитује месечне и годишње рачуне (биланс) и предлоге о подели чисте добити и 4) да о свему подноси извештај збору (скупштини) акционара.⁶⁰ Надзорни одбор има права да у савком тренутку сазове скупштину ако нађе да то захтевају интереси друштва. Као и код чланова управног одбора закон предвиђа да у случају да нису извршавали своје обавезе а дође до настанка штета чланови надзорног одбора одговорају целокупном својом имовином солидарно за штету. Члан 50. Чланови надзорног одбора, као и чланови управног одбора, одговорни су целом својом имовином солидарно, ако су с њиховим знањем а без њиховог протеста: 1) враћени улози акционарима; 2) ако је друштво своје властите акције прибављало или на њих зајам давало; 3) ако је интерес или чиста добит давана противно одредбама закона; 4) ако су акције издаване пре потпуне уплате; 5) ако је подељено друштвено имање, или је смањена друштвена главница.⁶¹

3.2.3. Збор акционара (Скупштина акционарског друштва)

Збор акционара (скупштина) може бити редовн или ванредни. Редовну скупштину сазива управни одбор по завршетку сваке године и то у седиште (регистровано седиште) друштва, а најкасније у року од 4 месеца по завршетку године. Ако се скупштина не сазове најкасније у року од 4 месеца

⁵⁶ Чл. 46. ЗАДС.

⁵⁷ Чл. 47. ЗАДС.

⁵⁸ Чл. 48. ЗАДС.

⁵⁹ Чл. 54. ЗАДС.

⁶⁰ Чл. 49. ЗАДС.

⁶¹ Чл. 50. ЗАДС.

по завршетку године, министар привреде може одредити напредни рок од 2 месеца. Приликом сазивања скупштине управни одбор је у обавези да објави позив за скупштину у службеним новинама и то најмање три пута и бар за тридесет дана пре дана у који се скупштина сазива рачунајући од дана прве објаве. Позив за одржавање скупштине мора садржати дневни ред, а све одлуке које нису садржане у дневном реду неће вредети. Петнаест дана раније управни одбор је дужан да извести министра привреде о дану, када се одржава скупштина, а он ће именовати комесара који присуствује и пази да ли је рад скупштине сагласан са одредбама закона. Уколико управни одбор не сазове скупштину у року предвиђеном друштвеним правилама, онда је надзорни одбор то дужан учинити у року од 15 дана, с тим да ако и овај то не би учинио акционари који представљају 1/25 део од целог броја друштвених акција, могу тражити од министра привреде одобрење, да сазову скупштину под условом да депонују горњи број акција код Министарства Привреде или тамо где он одреди.

Закон познаје и институт сазивања скупштине од стране мањинских акционара и то на начин да је управни одбор дужан на захтев акционара, чије акције представљају најмање десети део друштвене главнице, у року од три дана сазвати ванредну скупштину, с тим да се за састанак скупштине не може оставити дужи рок од 10 дана. Уколико управни одбор у наведеном року од три дана не сазове ванредну скупштину, онда ће га сазвати надзорни одбор у року од три дана, па ако и он то не учини, онда то могу учинити акционари, ако испуне услове као и приликом сазивања редовне скупштине.

Приликом гласања управни одбор дужан је заводити у посебан списак све пријављене акционаре који ће на скупштини учествовати и у њему ће забележити колико пријављених акционара има гласова на основу депонованих акција, а закључује се потписом имена фирме. Управни одбор је дужан по признаницама, које је акционарима при упису на скупштини издао као улазнице на уложене акције, саставити списак дошлих акционара, у коме ће свакоме означити број акција и према томе број гласова, и тек пошто утврди, да има довољан број за пуноважни рад према правилима друштвеним, скупштину отворити.

Законским одредбама предвиђају се искључиве надлежности збора (скупштине) о: 1) избору управног и надзорног одбора и или о разрешењу; 2) о рачунима, билансу и подели добити; 3) о спајању друштва с другим друштвима; 4) о закључењу уговора с другим друштвом у намери обезбеђења узајамних користи (картелни уговори); 5) смањењу или повећању основног капитала (главнице); 6) о престанку и да се ликвидатор изабере; и 7) о измени друштвених правила. Изузев ових законом прописаних искључивих надлежности скупштине акционара друштвеним правилима могу се предвидети и одредити други предмети, о којима може само скупштина већати и одлуке доносити.

Иако је заузет став да се на скупштини гласа по капиталу, закон полази од становишта да три акције дају његовом имаоцу један глас, с тим да ни један акционар не може имати више од десет гласова без обзира колико акција имао. Статутом друштва се може одредити колико ће гласова имати акционар који има највише гласова. Акционар може гласати лично или другом акционару дати пуномоћ да у његово име гласа. Треба истаћи да се заузима став да један акционар може заступати само једног акционара. Правна лица, ако су акционари, заступаће их њихови заступници.

На скупштини се све одлуке доносе простом већином гласова. Да би скупштина могла решавати мора бити заступљено најмање четвртина друштвене главнице (капитала). У случају да не постоји оволики вид заступљености друштвене главнице, најдаље за десет дана се може сазвати друга скупштина и она може пуноважно решавати без обзира колико је главнице на њој заступљено. Када се на скупштини одлучује о статусним питањима као што је престанак друштва, промена делатности, мора бити заступљена најмање половина акција друштва, а за измену мора да гласа 3/4 гласова. О изменама и допунама друштвених правила могу се доносити одлуке, ако на скупштини буде заступљена најмање 1/3 друштвене главнице, и ако за те измене и допуне буде гласала апсолутна већина присутних акционара. Ипак, и поред тога што се за статусне промене и промене друштвених правила тражи квалификована већина оне постају извршне у тренутку када их одобри министар привреде. Препис одобрених измена и допуна друштвених правила о продужењу или престанку друштва, управни одбор дужан је послати у року од 10 дана од дана одобрења суду ради објављивања. Закон предвиђа институт несагласног акционара и то на начин да када се на скупштини одлучи да се предузеће промени, друштво је у обавези исплатити акције оним акционарима који на ову промену не пристају.⁶²

3.3. Последице стављања ван правне снаге чл. 7 и чл. 55. Закона о акционарским друштвима Србије

Иако је Закон о акционарским друштвима Србије у појединим деловима у тренутку доношења опсежнији од угарског и аустријског трговачког закона, он је имао и одређених недостатка. Један од значајних недостатака представља члан 7. закона. Доношењем Закона о акционарским друштвима са изменама и допунама од 17. новембра 1898. године спорни члан 7. се ставља ван правне снаге. Чланом 7. предвиђа се ограничење оснивања акционарског друштва од стране страних држављана. Страни

⁶² Чл. 69. ЗАДС.

држављани не могу самостално основати акционарско друштво, већ их може бити највише четвртина од укупног броја оснивача.⁶³ Одредба ограничава право да се на територији Србије оснивају акционарска друштва са већинским страним капиталом (одредба има протенционистички карактер). Ипак, иако је стављен ван правне снаге чл. 7. министру привреде оставља се да самостално доноси одлуку колико може бити страних држављана међу оснивачима.

Закон ван правне снаге ставља и члан 55. Закона о акционарским друштвима. Члан 55. предвиђао је забрану да чланови управног и надзорног одбора, као и службеници друштва узимају кредит код сопственог новчаног завода.⁶⁴ Стављање ван правне снаге члана 55. отвора се пут за злоупотребе на начин да се омогућева лажна уплата капитала, с обзиром да су чланови управног и надзорног одбора истовремено са оснивањем банке себи отварали текуће рачуна, а све са идејом да се домогну јефтених кредита Народне банке, док су друштво оснивали са незнатним капиталом.

⁶³ Чл. 7. гласио је: “У оснивачком друштву могу учествовати и страни држављани али тако, да их не може бити више од једне четвртине”.

⁶⁴ Чл. 55. гласио је: “Чланови управног и надзорног одбора и службеници друштвени не могу наспрам друштва долазити у обвезу”.

Strahinja MILJKOVIC, Ph.D.

Associate professor

University of Pristina - Kosovska Mitrovica, Faculty of Law

THE IMPORTANCE OF LEGAL REGULATION OF A JOINT STOCK COMPANY IN SERBIA IN THE SECOND HALF OF THE XIX CENTURY

Summary

The importance of a joint stock company for the business environment of a market economy is of utmost importance. In this paper we want to point out the importance and recognition of the need for legal regulation of a joint stock company during the XIX century in the Principality of Serbia (the Code of Commerce for the Principality of Serbia and the Law on Joint Stock Companies of Serbia), because this period represents a visionary step towards the future of capital market development and regulation in accordance with existing laws and regulations in Europe of the XIX century. Of relevance to the work is the Joint Stock Companies Act of 1896. years. The importance of the Law on Joint Stock Companies is that it provides for the first modern solutions regarding the founding and organization of a joint stock company. Basic concepts of a joint-stock company (action, founder, shareholder), company bodies, responsibility, representation, voting, etc.. Are reasons to point out solutions that are, by all standards, still contemporary and contained in the Law on Joint Stock Companies of Serbia of 1896. years.

Key words: Code of Commerce for the Principality of Serbia, Law on Joint Stock Companies of Serbia, Joint Stock Company, Supervisory Board, Board of Directors, General Meeting, Shareholder, Action.

ЛИТЕРАТУРА

Алексић, В., Законодавни оквири рада српских акционарских банака друге половине XIX и прве половине XX века, *Банкарство* 6, 2013.

Васиљевић, М., Француски трговачки законик (1807) као модел – узор српског трговачког законика (1860), *Право и привреда*, vol. 44, бр. 9-12, 2007.

Голубовић, Д., Историјски развој и појмовно одређење акционарског друштва у енглеском праву, *Право: теорија и пракса*, вол. 7, бр. 5, 1990.

Зебић, М., *Закони и расписи о акционарским друштвима с упутствима и објашњењима*, Београд, 1925.

Зебић, М., *Акцијско право Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца*, Коментар закона, Београд, 1928.

Lattin, D. N., *Lattin on Corporations*, Brooklyn, Foundation Press, 1959.

Митровић, А., *Стране банке у Србији 1878-1914, политика, прогрес, европски оквири*, Стубови културе, Београд, 2004.

Никетић, Г., *Трговачки законик и Стецишни поступак Краљевине Србије*, Београд, 1923.

Rojo, A., The Typology of Companies, *In: European Company Laws* (R. Drury & Xuereb, P., eds.), Brookfield, Dartmouth Pub Co., 1992.

Freedland, F., History of Holding Company Legislation in New York State: Some Doubts as to the New Jersey First Tradition, *Fordham Law Review*, Volume 24 | Issue 3 Article 5, 1955.

Закони:

Законик трговачки за Књажевство Србију (1860).

Закон о акционарским друштвима Србије (1896).

Закон о акционарским друштвима са изменама и допунама (1898).

Судска пракса:

Santa Clara County v. Southern Pacific R. Co., 118 U.S. 394 (1886), Santa Clara County v. Southern Pacific Railroad Company, Argued January 26-29, 1886 Decided May 10, 1886 118 U.S. 394, доступан на адерси,

Интернет домени:

<https://ir.lawnet.fordham.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1472&context=flr>

<http://www.propisi.com/zakonik-trgovacki-iz-1860.-godine.html>

[http://projuris.org/RETROLEX/Zakon%20o%20akcionarskim%20drustvima%20Srbije%20\(1896\).pdf](http://projuris.org/RETROLEX/Zakon%20o%20akcionarskim%20drustvima%20Srbije%20(1896).pdf)

<https://supreme.justia.com/cases/federal/us/118/394/>